

УДК 347.454

Я.П. СИНИЦЬКА, Харківський національний університет внутрішніх справ

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА СУДОВОГО РІШЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Ключові слова: *судове рішення, адміністративний суд, адміністративне судочинство*

Вивчення сутності судового рішення і складність самої проблеми призвели до того, що дотепер у адміністративному судочинстві питання про сутність судового рішення трактується неоднозначно. Крім того правильне розуміння юридичної природи судового рішення має важливе теоретичне та практичне значення, так як винесення справедливого рішення в адміністративній справі можливо лише тоді, коли адміністративний суд буде мати чітке уявлення про сутність того акту, який він ухвалює.

Відповідно ч.1 ст.2 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України), завданням адміністративного судочинства є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень.

Отже, юридичні конфлікти, що підлягають розв'язанню за процедурами КАС України, виникають з відносин, визначених законодавцем як публічно-правові. У свою чергу, термін «публічно-правові відносини» застосовується у зв'язку з визначенням критеріїв розмежування приватного та публічного права. Тривалі дискусії з цього приводу дозволили дійти висновку про те, що характерною рисою відносин, які складають предмет публічно-правового регулювання, є те, що одним

з учасників таких відносин виступають держава, її представник або інший носій владних повноважень, які діють з метою задоволення публічних інтересів [1, с.240].

Звідси випливає, що за процедурою, встановленою КАС України, розглядаються правові конфлікти та приймається судове рішення в адміністративній справі між нерівними суб'єктами права: з одного боку, це наділений владними управлінськими функціями орган чи його представник, а з другого – фізична або юридична особа, яка, звертаючись до суду, просить захисту від свавілля, що чиниться управлінцем [1, с.241].

У наукових дослідженнях з адміністративного права та процесу вивченню проблеми вдосконалення процесуального порядку розгляду адміністративних справ в адміністративних судах та прийняття судового рішення приділялось недостатньо уваги. Вчені вивчали, в основному, загальні питання запровадження адміністративної юстиції, проблеми визначення сутності адміністративного процесу, адміністративної юрисдикції: В.Б. Авер'янов [2], Н. В. Александрова [3], О.М. Бандурка [4], Ю.П. Битяк [1], І.П. Голосніченко [5], Е.Ф. Демський [6], Ю.С. Педько [7], І.Б. Коліушко, Р.О. Куйбіда [8], А.Т. Комзюк [9], О.В. Кузьменко [10], О.М. Пасенюк [11], В.Г. Перепелюк [12], А.В. Руденко [13], М.М. Тищенко та інші.

Предмет дослідження нашої статті полягає у зверненні до здобутків науки цивільного процесу з метою визначення юридичної природи судового рішення в адміністративному судочинстві. Можливість такого звернення обумовлена наявністю спільних за сутністю засад цивільного процесу та адміністративного процесу (адміністративного судочинства) – відповідних принципів. Так, обидва процеси – цивільний та адміністративний – засновані на таких принципах як змагальність сторін, диспозитивність, гласність та відкритість судового розгляду, забезпечення апеляційного та касаційного оскарження судових рішень. Крім того із обов'язковим відтворенням специфіки публічно-правових відносин, спір про

право у яких є фактичною підставою звернення громадянина до адміністративного суду і відкриття провадження у адміністративній справі.

Так, М.Г. Авдюков вважав, що сутність судового рішення полягає в тому, що воно є актом правосуддя, який захищає права сторін, правопорядок у державі шляхом вирішення правових спорів між сторонами по суті. Суть судового рішення полягає в захисті прав сторін шляхом підтвердження наявності або відсутності правовідносин, взаємних прав та обов'язків сторін і в примусі до відповідної, зазначеної в рішенні поведінки [14, с.16].

З цього приводу, Л.В. Левшин висловлював наступне, що судові рішення, з одного боку, базуються на конкретній правовій нормі, і є нічим іншим, як розпорядженням певної поведінки конкретним учасникам спірних правовідносин, а з іншого боку – судові рішення надає право на приведення в дію державного апарату примусу, здатного в необхідних випадках виконати це рішення незалежно від бажання зобов'язаної особи [15, с.6–9].

У свою чергу, Н.О. Чечіна, визначаючи сутність судового рішення, зробила акцент на тому, що рішення – це акт застосування норми [16, с.135]. При цьому на перший план висувається авторитетність норми права, сили закону.

Д.І. Полумордвінов вважав, що сутність судового рішення – це розпорядження певної поведінки для учасників вирішених судом спірних правовідносин [17, с.25].

Враховуючи викладене, слід сказати, що судові рішення підтверджує наявність або відсутність між сторонами правовідносин, воно є актом застосування норм матеріального та процесуального права, але зазначені риси підкреслюють лише окремі властивості судового рішення, які не дають повного уявлення про його сутність.

Слід погодитися з О.В. Івановим, що юридична природа судового рішення характеризується сукупністю його основних ознак [18, с.104]. О.Ф. Клейнман вважає, що з'ясовуючи сутність судового рішення, необхідно визначи-

ти цілі та основні завдання цього процесуального акта, його внутрішню природу [19, с.82].

Сутність судового рішення також не може бути зрозуміла поза зв'язком зі змістом, формою та завданнями судової діяльності. Суб'єктом судової влади є суд, який наділений властивими тільки йому повноваженнями. Таким чином, основними моментами, що визначають сутність судового рішення, є природа судової влади і риси, що характеризують правосуддя, як форму реалізації судової влади. У кожній адміністративній справі завдання правосуддя конкретизуються залежно від певної справи й у рішенні – найважливішому акті правосуддя, яким вирішується спір по суті. В судовому рішенні одержують захист права й інтереси сторін та інших осіб, чий спір вирішувався судом. При вирішенні справи по суті суд може задовольнити адміністративний позов повністю або частково чи відмовити в його задоволенні повністю або частково. У разі задоволення адміністративного позову суд може прийняти судові рішення – постанову про: 1) визнання протиправними рішення суб'єкта владних повноважень чи окремих його положень, дій чи бездіяльності і про скасування або визнання нечинним рішення чи окремих його положень, про поворот виконання цього рішення чи окремих його положень із зазначенням способу його здійснення; 2) зобов'язання відповідача вчинити певні дії; 3) зобов'язання відповідача утриматися від вчинення певних дій; 4) стягнення з відповідача коштів; 5) тимчасову заборону (зупинення) окремих видів або всієї діяльності об'єднання громадян; 6) примусовий розпуск (ліквідацію) об'єднання громадян; 7) примусове видворення іноземця чи особи без громадянства за межі України; 8) визнання наявності чи відсутності компетенції (повноважень) суб'єкта владних повноважень.

Суд може прийняти іншу постанову, яка б гарантувала дотримання і захист прав, свобод, інтересів людини і громадянина, інших суб'єктів у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень [20, с.143–144].

Крім того, адміністративний суд до закінчення судового розгляду справи може прийняти постанову щодо частини позовних вимог за клопотанням особи, яка бере участь у справі, якщо з'ясовані судом обставини дають можливість без шкоди для справи вирішити частину позовних вимог.

Відповідно до ст.168 КАС України [21], суд, що ухвалив судове рішення, може за заявою особи, яка брала участь у справі, чи з власної ініціативи прийняти додаткову постанову чи постановити додаткову ухвалу у випадках, якщо: 1) щодо однієї із позовних вимог, з приводу якої досліджувалися докази, чи одного з клопотань не ухвалено рішення; 2) суд, вирішивши питання про право, не визначив способу виконання судового рішення; 3) судом не вирішено питання про судові витрати.

Суд ухвалює додаткове судове рішення після розгляду питання в судовому засіданні з повідомленням осіб, які беруть участь у справі [20, с.144–145].

Тому можна констатувати, що судове рішення – акт здійснення державної влади, що ухвалюється від імені держави. Суд при відправленні правосуддя здійснює в специфічних формах державну владу. І якщо закон є загальним волевиявленням держави, то судове рішення є волевиявленням її органу. Судове рішення здійснює волю держави стосовно таких фактів і відносин шляхом застосування до них норми права, визнаючи наявність або відсутність правовідносин, змінюючи чи припиняючи їх.

Варто зазначити, що судове рішення є правозастасовчим актом. При цьому судове рішення має певні риси: 1) ухвалюється лише судом; 2) має індивідуальний характер та конкретних адресатів; 3) є юридичним фактом, який спрямований на виникнення, зміну, припинення правовідносин. Ці риси перебувають у прямому зв'язку з нормою права, яку суд застосував судовим рішенням.

Однак деякі вчені вважають, що судове рішення створює на базі абстрактних норм права нові, індивідуальні, конкретні правила поведінки для суб'єктів спірних правовідносин.

Певною мірою, рішення суду має властивості, подібні з властивостями норм права. Судове рішення також виражає волю держави, як і норма права, воно є юридично обов'язковим і складає частину механізму правого регулювання. Але якщо припустити, що суд своїм рішенням створює нові, конкретні правила поведінки, то виходить, що рішення суду за своєю силою та змістом, подібне до норм права, оскільки рішенням, як і нормою права, встановлюються правила поведінки. Проте судове рішення діє тільки на підставі юридичних норм. Державно-владне розпорядження, що міститься в рішенні, має індивідуальний характер. Воно не створює особливих правил, придатних для інших випадків. Реалізація правових норм судом являє собою застосування однакового масштабу до різних людей.

Тому судові рішення не можуть встановлювати нові правила поведінки, які замінюють чи доповнюють норми права. Створення правил поведінки для суб'єктів відносин, розглянутих судом, не складає завдання судової діяльності, а, отже, й встановлення цих правил не може бути відбите в змісті рішення. Ніякими іншими правилами, крім тих, що закріплені в нормах права, поведінка суб'єктів не регулюється. Саме рішення ні загальних, ні індивідуальних правил поведінки не встановлює. Будь-яка норма права має силу і підлягає виконанню не тому, що є рішення суду, як підстава до виконання запропонованих нормою обов'язків, а навпаки, сила самого рішення зумовлена силою норми права.

Звернення до здобутків науки цивільного процесу дозволяє зазначити про судове рішення в адміністративному судочинстві як про акт державної влади, завдання якого визначаються завданнями судової діяльності в цілому, і крім того, судове рішення – це перш за все акт із застосуванням права, який має певні особливості: 1) він має разове значення; 2) це офіційний документ, який виражає волю держави та ухвалюється компетентним органом; 3) він викликає певні юридичні наслідки

індивідуального характеру; 4) визнає індивідуально міру можливої й належної поведінки для конкретних учасників адміністративного судочинства; 5) судові рішення є зовнішнім формальним закріпленням результату правозастосування в кожній адміністративній справі; 6) це спосіб реального введення в життя державного примусу; 7) рішення повинно відповідати закріпленям в адміністративному законодавстві вимогам. Судовим рішенням підсумовується комплекс застосування судом матеріальних та процесуальних норм, причому останні регламентують діяльність суду і забезпечують тим самим правильність застосування норм матеріального права.

Отже, сутність судового рішення в адміністративному судочинстві полягає в тому, що воно є основним і найважливішим актом правосуддя, який вирішує адміністративну справу по суті, містить державно-владне, індивідуально-конкретне розпорядження з застосуванням норм права до встановлених у судовому розгляді фактів і правовідносин, ухвалене у передбаченому законом процесуальному порядку іменем держави й спрямоване на захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адміністративне право України : підруч. / [Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, В. В. Богущкий та ін.]; за ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй. – Х. : Право, 2010. – 624 с.
2. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : в 2 т. Т. 1 / ред. кол.: В. Б. Авер'янов та ін. – К. : Юрид. думка, 2004. – 584 с.
3. Основи адміністративного судочинства в Україні : навч. посіб. / за заг. ред. Н. В. Александрової, Р. О. Куйбіди. – К. : Кокус-Ю, 2006. – 256 с.
4. Бандурка О. М. Адміністративний процес : підруч. / О. М. Бандурка, М. М. Тищенко. – К. : Літера ЛТД, 2001. – 336 с.
5. Голосніченко І. П. Адміністративний процес : навч. посіб. / І. П. Голосніченко, М. Ф. Стахурський / за заг. ред. І. П. Голосніченка. – К. : ГАН, 2003. – 256 с.
6. Демський Е. Ф. Адміністративно-процесуальне право України : навч. посіб. / Е. Ф. Демський. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 496 с.
7. Педько Ю. С. Становлення адміністративної юстиції в Україні : моногр. / Ю. С. Педько. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. – 208 с.
8. Коліушко І. Б. Адміністративна юстиція: європейський досвід і пропозиції для України : підруч. / І. Б. Коліушко, Р. О. Куйбіда. – К. : Факт, 2003. – 536 с.
9. Комзюк А. Т. Адміністративний процес України : навч. посіб. / А. Т. Комзюк, В. М. Бевзенко, Р. С. Мельник. – К. : Прецедент, 2007. – 531 с.
10. Кузьменко О. В. Теоретичні засади адміністративного процесу : моногр. / О. В. Кузьменко. – К. : Атіка, 2005. – 352 с.
11. Адміністративна юстиція України : проблеми теорії і практики. Настільна книга судді / за заг. ред. О. М. Пасенюка. – К. : Істина, 2007. – 608 с.
12. Перепелюк В. Г. Адміністративний процес : загальна частина : навч. посіб. / В. Г. Перепелюк – Чернівці : Рута, 2003. – 367 с.
13. Руденко А. В. Адміністративне судочинство : становлення та здійснення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / А. В. Руденко. – Х., 2006. – 20 с.
14. Авдюков М. Г. Судебное решение / М. Г. Авдюков. – М. : Юрид. лит., 1959. – 192 с.
15. Левшин Л. В. Сущность и значение судебного решения в советском гражданском процессе : автореф. дис. на соиск. ученой сте-

пени канд. юрид. наук / Л. В. Левшин. – М., 1953. – 20 с.

16. Чечина Н. А. К вопросу о законности судебных решений / Н. А. Чечина // Ученые записки Ленинградск. гос. ун-та. – Сер. юрид. наук. – 1958. – № 255. – Вып. 10. – С. 131–138.

17. Полумордвинов Д. И. Законная сила судебного решения / Д. И. Полумордвинов. – Тбилиси : Изд-во АН ГССР, 1964. – 190 с.

18. Иванов О. В. К вопросу о сущности судебного решения по гражданскому делу / О. В. Иванов // Проблемы гражданского права и процесса. Труды ИГУ им. А. А. Жданова. – 1970. – Т. 78 (Вып. 10). – Ч. II. – С. 101–112.

19. Клейнман А. Ф. Новейшие течения в советской науке гражданского процессуального права / А. Ф. Клейнман. – М. : Изд-во Московского ун-та, 1967. – 119 с.

20. Адміністративне судочинство : навч. посіб. / [Рябченко О. П., Денисюк С. Ф., Джафарова О. В., Кагановська Т. Є., Новікова Л. В.]; за заг. ред. О. П. Рябченко. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. – 232 с.

21. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2747-15>.

Синицька Я. П. Юридична природа судового рішення в адміністративному судочинстві / Я. П. Синицька // Форум права. – 2011. – № 4. – С. 681–685 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-4/11cypvac.pdf>

На підставі звернень до здобутків науки цивільного процесу зроблено спробу визначити юридичну природу судового рішення в адміністративному судочинстві.

Синицкая Я.П. Юридическая природа судебного решения в административном судопроизводстве

На основании обращений к достижениям науки гражданского процесса сделана попытка определить юридическую природу судебного решения в административном судопроизводстве.

Synytska Ya.P. Legal Nature of Court Decision Is In the Administrative Rule-Making

On the basis of addresses to the achievements of science of civil procedure an attempt to define legal nature of court decision in the administrative rule-making is done.